

1018. Kolje, Ärentuna sn.

Pl. 54.

Litteratur: B 510, L 222, D 1: 219. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 95 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 497, F a 1 s. 106; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 73, F 1 1 n:r 62; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 59; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 441; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 18; S. Bugge i ANF 2 (1885), s. 164 f.; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (F a 10: 1, F 1 1); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 510); Dybeck (D 1: 219).

Runstenen står i en åker 300 m. NÖ om mangårdsbyggnaden i Kolje, 1 km. ÖSÖ om Ärentuna kyrka. Ristningsytan vetter åt SV.

Inskriften var känd redan av Joh. Bureus och upptagen i hans samlingar. Platsen uppges vara »på Kålie gårdeth i Ärentuna» (F a 6), »Kolie» (F a 5). J. Rhezelius: »Widh Kolge norrut» (F a 10: 1). »Widh Kolgha i gårdet» (F a 10: 1). — Ransakningarna: »I Kållie Gårdet fins och een Rundsteen som ähr skriffuit vppå, i Gårdet ähro och Iordhögar som ähro steenlagda» (1667). »Kollje 1» (1677). J. Peringskiöld, Monumenta: »Köllie, en gård af 4 bönder, belägen på norrsidan om Rosta bro, öfwer hwilken Landswägen kommer från Bälinge Sochn; emillan samma bro och denne gård äro twenne stora Kongshögar, och en åtta stycken Jarlehögar, af jord i runden fordom wackert upgiorde, warandes den til bron och Nederbacka torp närmaste belägne Kongshögen från Roten til öfwersta kullen på en sida 70 steg hög, och 210 uthi kringgången, hafwandes på norrsidan wid roten en 12 stycken små stenlagda grafwar. Jarlehögarne, som äro i proportion halfparten mindre än denne Konungshög, liggia allenast ett eller tu stenkast här ifrån, hafwandes äfwen så näst in till sig åtskillige små stenlagde griffter, til påseende och efterdöme, lika sosom Konungens folk och betiänte näst wid Konungens fötter eller hög, och Jarlarnas anhörige näst wid deras högar fordom begrafne.» Träsnittet har påskriften: »Kållie i Erntuna». B 510: »Köllie»; L 222: »Kölje». — O. Celsius, som granskade inskriften den 10 juni 1728, anger platsen sålunda: »Kollie i Ärentuna på norra gårdet.» — R. Dybeck, Reseberättelse 1864: »Ättehögarne vid Kolje i Erentuna äro ännu tämligen oskadade. En runsten (L 222) fanns här, efter mycket letande, alldeles sunken i jorden och restes.» *Sveriges runurkunder* (D 1: 219): »Till sistlidne sommar har denne runsten varit närboende allmoge obekant. Han uppletades då å en backe i Kolje östra gärde och restes.» UFT h. 1 (1876): »Kolje ... Upprest vid byn.» Stenen restes ånyo 1950.

Grå granit. Höjd över markytan 1,36 m., bredd 1,02 m. Toppen är avslagen varigenom även en del inskrift gått förlorad. Ännu 1728, då Celsius besökte platsen, var inskriften fullständig. Dybecks teckning visar två lösa stycken tillhörande toppen; de äro nu förkomna. Ytan är ganska slät. Ristningen är skickligt huggen, med jämna, runda linjer. Den är i stort sett tydlig. Ornamentiken på h. sidan är dock något svag.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 510):

agotihi · ok · sarthup[ihi · litu · reta · ste]n · yftir · faþu · sn · hialmger

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Agoti(?) ok Svarthaufði letu retta stæin æftir faður sinn Hialmgæir.

»Ågote(?) och Svarthövde läto resa stenen till minne av sin fader Hjälmgær.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 2 g är tydligt stunget; likaså 48 g. Alla runorna i första namnet äro fullt säkra. Likaså är 10—16 sarthup fullt säkert. 32 y är tydligt stunget; likaså 49 e. Bst i 43 h stå lågt, men äro säkra.

Fig. 201. U 1018. Kolje, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

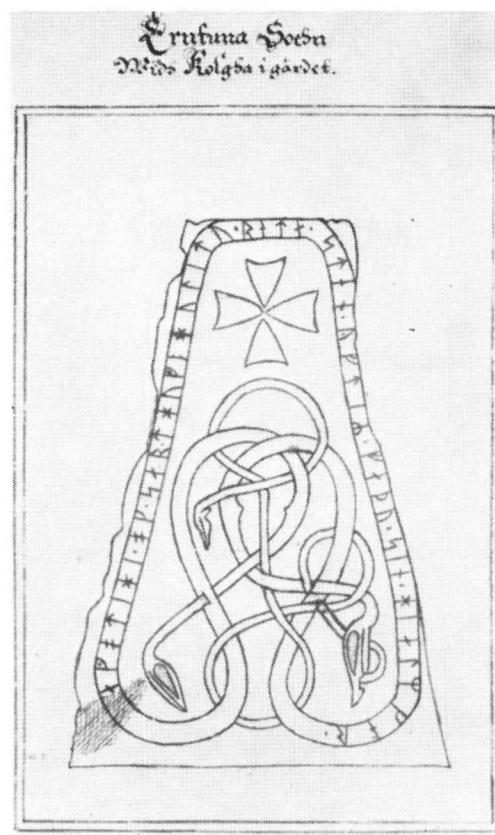

Fig. 202. U 1018. Kolje, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius (F 1 1).

Bureus (F a 6): **afotihu ok sarthupihi litu reta sten yftir faþu sin hialmker.** — Rhezelius (F 1 1): **agotihu · ok · sar · thufihu litu · reta · sten · yftir · faþu · sin · hialmker.** F a 10: 1: 10—19 **sarthupi**hu, 30 i. — Hadorph och Leitz (B 510): 2 k, 48 k. — Celsius: **agotihu · ok · sarthupihi · litu · rita · stain · yftir · faþur sn · hialmger.** — Dybeck: 10—31 **sarthupihi · lit . . . ian.**

J. Bureus tolkar inskriften sålunda: »Efotigo et SertHudigo fecerunt erigi lapidem in mem. patris sui HielmiGeri.» — J. Peringskiöld: »Afgodig och Swarthudig låto skrifwa på Stenen sin faders Hialmgers åminnelse.» — Carl Säve (UFT h. 1): »Agotinge och Svarthöfdinge låto rita sten efter sin fader Hjalmger.»

Läsningen av inskriften torde vara fullt säker. Bureus, Hadorph, Celsius och Dybeck överensstämma i fråga om det andra namnet, som numera är defekt. Formen **reta**, med stunget i för slutet *e*-ljud, är mycket ovanlig och bör kanske betraktas med en viss misstro. Den stödes av Bureus', Rhezelius' och Hadorphs läsningar, under det att Celsius har **rita**.

Ornamentiken ger intryck av en mindre övad och kunnig ristare. Han har tydligen också varit osäker i det ortografiska. Han har utelämnat runor i 37—40 **faþu** och 41—42 **sn**, han har 50 **r** i stället för **r**. De båda första namnen ha berett honom svårighet. Det andra, 10—19 **sarthupi**hi, skall tydligen, trots den otympliga stavningen, återge namnet *Svarthauðfi*. Ristaren har hoppat över ett **u** och ett **f** och på slutet tillagt ett **hi**. Det första namnet, 1—7 **agotihu**, slutar på samma sätt. Om man förmodar, att också här **hi** har varit »stumt», få vi det välkända namnet *Aguti*. Se om detta U 719; om *Svarthauðfi* U 52. Föga sannolikt är, att här föreligga för övrigt okända namn *Agotingi* (S. Bugge i ANF 2, s. 164) och *Svarthauðdingi*. Runan **h** skulle i så fall vara

Fig. 203. U 1018. Kolje, Ärentuna sn. Efter B 510.

tecken för *ng*, vilket torde sakna säkert stöd. — Ett mansnamn *Hialmgæirr* synes f. ö. vara okänt i runinskrifterna; ett medeltida *Hialmger* är dock belagt i en uppländsk urkund från 1312 (SD 3, s. 91). Det finns andra namn sammansatta med *Hialm*: *Hialmfastr*, *Hialmviðr*, *Hialmlaug*, *Hialmdis* och *Hialmborg*. Se härom U 628.

1019. Kyrsta, Ärentuna sn.

Pl. 55.

Litteratur: B 514, L 225, D 1:217. J. Bureus, Fa 6 s. 198 n:r 169 (Rhezeliu), Fa 5 n:r 499, Fa 1 s. 106 J. Rhezelius, Fl 1 n:r 61; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 61; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 443; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 19; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (Fl 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta; och B 514); Dybeck (D 1:217).

Runstenen står i västra kanten av en stenig åkerholme, 9 m. Ö om den lilla vägen till Valhammar, 300 m. NV om västligaste gården i Kyrsta. Ristningsytan är vänd åt V. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Joh. Bureus kände till inskriften genom Joh. Rhezelius' läsning och teckning. Platsen uppges vara »I Erntuna widh Walhammar» (Fa 6), »Vthi Walhammar södre gärdhe» (Fl 1), »Walhammar» (Fa 5). — Ransakningarna: »I Kyrstaa ähr och tuänne Rundsteenar som ähr skriffuit vppå, then ena i thet Västra Gärdet, then andra i thett Östra gärdet, Såsom och vjdh Byn fins